

Sukupuolisensitiivistä kasvatusympäristöä luomassa

Katsaus sukupuolisensitiivisyyteen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto-ohjelman kandiditutkielma
Kasvatustieteiden tiedekunta
Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos, Rauma

Laatija:
Alec Vilén

25.05.2024
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede / Varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto-ohjelma

Tekijä: Alec Vilén

Otsikko: Sukupuolisensitiivistä kasvatusympäristöä luomassa. Katsaus sukupuolisensitiivisyyteen varhaiskasvatuksessa

Ohjaaja: Yliopistonlehtori Timo Ruusuvirta

Sivumäärä: 21 sivua

Päivämäärä: 25.05.2024

Tiivistelmä:

Nyky-yhteiskunnassa sukupuolisensitiivisyys sekä tasa-arvokasvatus ovat tärkeitä varhaiskasvatuksen osa-alueita. Aiemman tutkimuksen perusteella sensitiivisellä ja sallivalla kasvatusympäristöllä voi olla suoria vaikutuksia lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja kehitykseen. Varhaiskasvatuksen työntekijän sekä työyhteisön nähdään olevan avainasemassa tällaisen ympäristön luomiseen ja ylläpitämiseen omassa varhaiskasvatusyksikössään.

Tutkielmassa käsiteltiin sukupuolisensitiivisyyttä ja moninaiseen itseilmaisuun kannustavaa otetta varhaiskasvatuksen kontekstissa. Tutkielman menetelmänä toimi kvalitatiiviseen tutkimusmenetelmään pohjautuva kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mitä vaikutuksia sukupuolisensitiivisellä kasvatusympäristöllä voi olla lapsen kehitykselle. Toisena tavoitteena oli selvittää, mikä varhaiskasvatuksen työntekijän eli kasvattajan rooli on sukupuolisensitiivisen kasvatusympäristön mahdollistamisessa.

Tutkimuksen päätuloksina voidaan esittää, että on lapsen edun mukaista luoda mahdollisuuksia kasvaa ja kehittyä ympäristössä, jossa moninaisuus ja erilaisuus nähdään rikkautena ja monipuoliseen itseilmaisuun kannustetaan. Toisena tuloksena voidaan nähdä, että varhaiskasvattajalla on suurin rooli sukupuolisensitiivisen ympäristön luomisessa, ja hänen tulee jatkuvasti tarkastella omaa toimintaansa ja omaksua uutta tietoa voidakseen tarjota lapselle parhaan mahdollisen kasvuympäristön.

Avainsanat: sukupuolisensitiivisyys, sukupuolineutraalisuus, sukupuolen moninaisuus, sukupuolten tasa-arvo, tasa-arvokasvatus, sukupuolisensitiivinen kasvatus

Sisällys

Johdanto	6
1 Sukupuoli ja sen moninaisuus	6
1.1 Sukupuoli käsitteenä.....	6
1.2 Sukupuolen moninaisuus	7
1.2.1 Sukupuolen moninaisuus lapsuudessa.....	7
1.3 Sukupuolen merkitys nyky-yhteiskunnassa.....	8
2 Sukupuolten tasa-arvo	10
2.1 Sukupuolten tasa-arvo käsitteenä.....	10
2.2 Sukupuolten tasa-arvo varhaiskasvatuksen kontekstissa	10
3 Sukupuolisensitiivisyys	12
3.1 Sukupuolisensitiivisyyttä vai sukupuolineutraalisuutta?	12
3.2 Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksen kontekstissa	12
4 Tutkimuskysymykset	13
5 Tutkimuksen toteutus	14
5.1 Tutkimusmenetelmä.....	14
5.2 Tutkimusaineisto ja analysointi.....	15
5.3 Luotettavuus ja eettisyys.....	15
6 Tutkimustulokset	17
6.1 Millaisia vaikutuksia sukupuolisensitiivisellä ja erilaisuutta sallivalla kasvatusympäristöllä voi olla lapsen kehitykseen?	17
6.2 Mikä on varhaiskasvattajan rooli sukupuolisensitiivisen kasvatusympäristön luomisessa ja ylläpitämisessä?	18
7 Johtopäätökset	21
7.1 Millaisia vaikutuksia sukupuolisensitiivisellä ja erilaisuutta sallivalla kasvatusympäristöllä voi olla lapsen kehitykseen?	21
7.2 Mikä on varhaiskasvattajan rooli sukupuolisensitiivisen kasvatusympäristön luomisessa ja ylläpitämisessä?	21
7.3 Pohdintaa tutkielman toteuttamisesta ja aiheesta	22

Johdanto

Nyky-yhteiskunnan mahdollistaessa perinteisten sukupuoliroolien rajojen koettelu on aiheen kirvoittama keskustelu hyvinkin kiihkeää ja tunteikasta. Keskustelua seuratessa varsinkin internetin eri palstoilla olen huomannut sen, miten moni sekoittaa keskenään sensitiivisyyden ja neutraaliuden; moni pelkää sukupuolisensitiivisen kasvatuksen poistavan lapseltaan oikeuden edustaa ja tuoda näkyväksi omaa sukupuoltaan. Todellisuudessa sukupuolineutraalisella kasvatuksella halutaan vahvistaa lapsen mahdollisuutta toteuttaa omaa identiteettiään juuri niillä keinoilla, jotka ovat lapselle itselleen mieluisia.

Jos lapselle asetetaan malli siitä, että edustaessaan jotain tiettyä sukupuolta hänen tulisi pukeutua tietyllä tavalla, opiskella tiettyjä aloja ja tehdä jotain tiettyä työtä, supistetaan hänen mahdollisuuksiaan edetä elämässä haluamallaan tavalla. Lähtökohtana tulisikin olla se, että moninaisuus nähdään pedagogisena rikkautena, avartavana tekijänä sekä mahdollisuutena oppia ja kehittyä. Erilaisten näkökulmien ja toimintatapojen tunnistaminen ja tunnustaminen avartaa sekä lasten että kasvattajien maailmankuvaa (Siippainen, 2020).

Toteutin tutkimukseni juuri tästä aiheesta, sillä aihe on ollut viime aikoina paljon uutisoitu sekä pinnalla mediassa, ja se jakaa vahvasti mielipiteitä. Aineistoa etsiessäni tulin tulokseen, että puolueetonta tieteellistä aineistoa aiheesta on tarjolla melko vähän alle kouluikäisten lasten kontekstissa sekä suomessa, että ulkomailla. Tutkimuksessani olen rajannut käyttämäni lähdeaineiston varhaiskasvatikäisten lasten viitekehykseen, joskin osassa valitsemassani aineistossa on myös sivuttu aihetta esi- ja alkuopetusikäisten lasten kehityksen näkökulmasta.

Tavoitteenani on tällä kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella tarkastella sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen mahdollisia vaikutuksia kasvavan lapsen kehitykseen, avata sukupuolisensitiivisyyden käsitettä sekä tarkastella keinoja sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa. Ensimmäisissä kappaleissa käsittelen sukupuoleen ja sen moninaisuuteen sekä sukupuolistereotyyppioihin liittyvää käsitteistöä sekä niihin pohjautuvaa tutkimustietoa. Myöhemmissä kappaleissa käsittelen sukupuolten tasa-arvoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä, jonka jälkeen esittelen itse tutkimuskysymykset ja -menetelmät.

1 Sukupuoli ja sen moninaisuus

Tässä kappaleessa tarkastelen sukupuolta sekä sen moninaisuutta ilmiöinä.

1.1 Sukupuoli käsitteenä

Ihmisen biologisen sukupuolen (engl. sex) nähdään koostuvan kolmesta osa-alueesta; geneettisestä, anatomisesta sekä hormonaalisesta sukupuolesta (Vilkkä, 2010). Geneettisellä sukupuolella tarkoitetaan sukusolujen määräämiä, synnyttämiä sukukromosomeja. Lapsen isän sukusolusta merkittävä kromosomi on joko x tai y, ja äidin sukusolun mukana lapsi saa aina x-kromosomin. Kromosomien yhdistelmän ollessa x ja y lapsi on poika, ja niiden ollessa x ja x lapsi on tyttö. Yhdistelmä voi myös olla jokin näiden variaatio. Anatomisesta sukupuolesta puhuttaessa tarkoitetaan ulkoisia ja sisäisiä anatomisia rakenteita ja ominaisuuksia, jotka useimmissa tapauksissa määrittävät sukupuolta. Hormonaalinen sukupuoli tarkoittaa kehon testosteronin, estrogeenin ja progesteronin suhteita keskenään, joiden perusteella voidaan määrittää henkilön sukupuoli. Hormonien suhteet voivat myös vaihdella.

Nämä biologista sukupuolta määrittävät ominaisuudet ja osa-alueet voivat vaihdella eivätkä ne aina esiinny yksiselitteisesti nais- tai miestyypillisenä. Tätä kutsutaan intersukupuolisuudeksi, ja näissä tilanteissa lapsen sukupuolta ei syntymässä välttämättä voida määrittää.

Vaikka sukupuoli usein helposti lokeroidaan biologisesti binäärisiin ääripäihin (mies ja nainen), on jokaisen kokemus sukupuoli-identiteetistä yksilöllinen. Sukupuolen moninaisuudella tarkoitetaan erilaisia sukupuolen kokemuksia, ilmaisun muotoja sekä fyysisiä sukupuolitettuja piirteitä (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2023). Sosiaalisen sukupuolen (engl. gender) käsitteestä alettiin noin 1970-luvulla, biologisen sukupuolen määritelmän oltua hallitseva määrittelymenetelmä siihen asti. (Ylitapio-Mäntylä, 2012). Sosiaalisen sukupuolen käsite kuvaa sukupuolta pelkkien biologisten erojen lisäksi myös sosiaalisina, psykologisina ja kulttuurisina eroina.

1.2 Sukupuolen moninaisuus

Sukupuoli nähdään yhtenä hyvin perustavanlaatuisena osana yksilön identiteettiä. Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan sitä, millä tasolla yksilö kokee samankaltaisuutta itsensä ja muiden sukupuolensa edustajien kanssa. (Steensma, Kreukels, de Vries, Cohen-Kettenis, 2013)

Transsukupuolisella tarkoitetaan yksilöä, jonka biologiset sukupuolitekijät ovat linjassa keskenään, mutta yksilön sukupuoli-identiteetti ei vastaa niitä. Yksilö saattaa siis kokea olevansa ”vääränlaisessa kehossa” ja samaistuvansa enemmän esimerkiksi vastakkaiseen sukupuoleen. Intersukupuolisella tarkoitetaan yksilöä, jonka sukupuolta ei ole voitu syntymässä määrittää anatomisten ja hormonaalisten poikkeusten vuoksi.

Sukupuolidysforiasta eli sukupuoliristiriidasta puhuttaessa tarkoitetaan ahdistusta ja psyykkistä pahoinvointia, jota yksilö kokee, kun hänen fyysiset piirteensä eivät kohtaa koettua sukupuoli-identiteettiä ja -ilmaisua. Dysforiaa voi kokea yhtä lailla niin intersukupuoliset kuin transsukupuolisetkin yksilöt.

1.2.1 Sukupuolen moninaisuus lapsuudessa

Lapsen sukupuoli-identiteetti alkaa kehittyä ja hän tuntee yhteenkuuluvuutta johonkin sukupuoleen yleensä 2–4 vuoden iässä (Ylitapio-Mäntylä, 2012). Useimmissa tapauksissa lapsen sukupuoli-identiteetti kehittyy vastaamaan biologista, syntymässä määritettyä sukupuolta. Näin ei kuitenkaan aina ole. Intersukupuolisella lapsella sukupuolielimet, -kromosomit tai -rauhaset eivät vastaa toisiaan, transsukupuolinen lapsi kokee ristiriitaa sosiaalisen ja biologisen sukupuolensa välillä. Lapsella voi ilmetä sukupuoliristiriitaa tai sukupuolen epätyypillisyyttä, jolloin lapsi käyttäytyy tavoin, joita kulttuurissa pidetään vastakkaiselle sukupuolelle ominaisina (Ylitapio-Mäntylä, 2012).

Sukupuoli nähdään yhtenä peruspiirteenä, jonka pienenkin lapsen oletetaan osaavan kertoa itsestään. Sukupuoli on yksi niistä piirteistä, jota yhteiskunnassa usein käytetään erottelemaan ja ohjaamaan ihmisiä joihinkin tiettyihin käyttösmaalleihin ja rooleihin (Siippainen, 2020). Tekijät kuten ikä, sukupuoli, etninen tausta ja perheen sosiaalinen status vaikuttavat myös lapsen arkeen ja häneen kohdistuviin ulkopuolisiin oletuksiin ja odotuksiin.

Husson (2016) mukaan sukupuolen omaksumista on tarkasteltu Jean Piaget'n kehittämän kognitiivisen psykologian teorian mallioppimisen kautta. Tämän näkökulman mukaan vaiheessa, jossa lapsi kehittyi kykeneväksi arvioida realiteetteja, hän voi ymmärtää, että sukupuoli on muuttumaton ominaisuus. Tämän ymmärtäessään hän oppii kategorisoimaan itseään eri sukupuolityypillisiin malleihin, sekä arvioimaan ja suhtautumaan kriittisesti omiin ja ympäristön sukupuolityypillisiin asenteisiin ja malleihin. Tätä tarkastelua ja arviointia läpikäydessään lapsi voi esimerkiksi mukautua ympäröiviin sukupuolimalleihin, jotka vastaavat hänen omaa biologista sukupuoltaan, tai kokea halua toimia näkemien mallien vastaisesti.

1.3 Sukupuolen merkitys nyky-yhteiskunnassa

Sukupuolitapaisuudella tai sukupuolistereotyyppialla tarkoitetaan sitä, miten naisilla ja miehillä on ollut tapana tehdä erilaisia, yleisesti sukupuolisidonnaisiksi miellettyjä asioita (Husso 2016). Sukupuolirooleilla tarkoitetaan suppeita, lokeroivia käsityksiä siitä, millaisia naiset ja miehet ovat (Ylitapio-Mäntylä, 2012). On olemassa ammatteja, rooleja ja tehtäviä, jotka perinteisesti mielletään vain yhdelle sukupuolelle ominaisiksi tai sopiviksi. On myös asioita, jotka nähdään yhdelle sukupuolelle ominaisiksi, mutta toiselle jopa sopimattomiksi.

Talcott Parsonin (1902–1979) rakennefunktionaalinen teoria esitti, että yhteiskunta toimii ikään kuin orgaanisena systeeminä, jossa fyysiset organismit eli ihmiset noudattavat tiettyjä normeja ja sääntöjä ja näin toimiessaan muodostavat yhteiskunnan sekä sen päättävät elimet (Ormerod, 2020). Tämän näkökannan mukaan siis tiettyjen asetettujen normien ja sääntöjen puitteissa toimiminen on edellytys yhteiskunnan toimivuudelle ja jatkuvuudelle. Juuri tämä asettelu toi aikanaan sukupuoliroolikeskustelun sekä niin sanotun ”naiskysymyksen” esille Suomalaisessa yhteiskunta- ja kasvatustieteessä vuosina 1960–1970. Tämä keskustelu toi esiin sitä, miten eri sukupuolille asetetut normit ja vaatimukset itsessään toimivat rajoitteena ja esteenä sukupuolisen tasa-arvon toteutumiselle. Rooliteoriat mahdollistivat sukupuolten välisten suhteiden tarkastelun ja niiden muokkaamisen (Husso 2016).

Yhteiskunnassa sukupuolistereotyyppiat rakentuvat tavalla, joka mahdollistaa implisiittisen sukupuoliteorian olemassaolon. Teorian mukaan sukupuolten ja niiden erojen tarkkailu ei niinkään kytkeydy itse biologisiin eroihin, vaan yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin sukupuolittuneisiin rooleihin. Tällöin ihminen tekee havaintoja ja johtopäätöksiä tietyn sosiaalisen roolin mukaisen käyttäytymisen ja toiminnan perusteella (Husso 2016).

Stereotyyppiset sukupuoliroolit ovat vahvasti läsnä yhteiskunnan arjessa, joten yksilö usein omaksuu ne varsin pysyvästi osaksi itseään ja ympäröivää maailmaa jo lapsena.

2 Sukupuolten tasa-arvo

Tässä kappaleessa käsittelen sukupuolten välistä tasa-arvoa käsitteenä, sen historiaa sekä ilmenemistä varhaiskasvatuksen kontekstissa.

2.1 Sukupuolten tasa-arvo käsitteenä

Tasa-arvolla tarkoitetaan jokaisen ihmisen yhtäläistä arvoa, ja nykypäivän Suomessa sillä viitataan useimmiten nimenomaan sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Alun perin vuonna 1986 säädetyn lain naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, eli niin sanotun tasa-arvolain, on tarkoitus estää sukupuoleen perustuvaa syrjintää ja edistää miesten ja naisten välistä tasa-arvoa (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, 2014).

Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta säännellään Suomessa kansallisessa lainsäädännössä, Euroopan yhteisön oikeudessa ja kansainvälisissä sopimuksissa, jotka ovat Suomea sitovia. Perustuslaissa kielletään syrjintää ja velvoitetaan sukupuolten tasa-arvon toteuttaminen. (Tasa-arvoaltuutettu, luettu 25.05.2024)

Tasa-arvolakia tarkasteltaessa on kuitenkin huomioitava lain suhtautuminen sukupuoleen kaksijakoisena; laki puhuu naisista ja miehistä näin sulkien ulos muut sukupuolen kokemukset.

2.2 Sukupuolten tasa-arvo varhaiskasvatuksen kontekstissa

Tasa-arvokasvatuksella tarkoitetaan arjen totuttujen toimintatapojen ja käytäntöjen tarkastelua tasa-arvon näkökulmasta (Ylitapio-Mäntylä, 2012). Tasa-arvokasvatuksen tavoitteena on tuoda näkyväksi tasa-arvon periaatteita, joka voi varhaiskasvatuksessa näkyä esimerkiksi yhteisinä keskusteluinä sukupuolten välisestä tasa-arvosta, moninaisuudesta ja lapsen oikeudesta tasavertaiseen mahdollisuuteen oppia, kasvaa ja toimia. Varhaiskasvattajien on pidettävä huolta siitä, että jokainen lapsi sukupuolesta riippumatta saa samat mahdollisuudet varhaiskasvatukseen. Tasa-arvolaki nimeää joitain toimenpiteitä tasa-arvon edistämiseksi nimenomaan varhaiskasvatuksessa (609/1986, 5b §). Laki asettaa varhaiskasvatuksen järjestäjälle vaatimuksen laatia vuosittainen tasa-arvosuunnitelma, jonka tulee sisältää selvitys yksikön tasa-arvotilanteesta, tarvittavat toimenpiteet sen edistämiseksi sekä arviot edellisen vuoden tasa-arvosuunnitelman toteutumisesta ja tuloksista (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, 2023).

Varhaiskasvatustalaki (540/2018) mainitsee yhdeksi varhaiskasvatuksen päätavoitteeksi sen, että kaikille lapsille tulee antaa yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen sekä edistää tasa-arvoa sekä yhdenvertaisuutta (540/2018, 3 §). Kyseiseen lakiin perustuva Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022) mainitsee yhtenä arvoperustan alaotsikkona yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja moninaisuuden; kohdan mukaan ” Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta.” (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022, 11). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristön laatimisesta on myös mainittu, että niiden tulee olla suunniteltu ja toteutettu tavoin, jotka vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa, jotta on mahdollista murtaa perinteisiä sukupuolistereotyyppioita.

Sukupuolen moninaisuuden huomioon ottaminen on hyvin tärkeää kaikessa ihmisläheisessä työssä, erityisesti lasten ja nuorten kanssa (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2023). Suomessa koulutuksen on pyrittävä ”lapsen valmistamiseen vastuulliseen elämään vapaassa yhteiskunnassa ymmärryksen, rauhan, suvaitsevaisuuden, sukupuolten välisen tasa-arvon ja kaikkien kansakuntien, etnisten, kansallisten ja uskonnollisten ryhmien sekä alkuperäiskansoihin kuuluvien henkilöiden välisen ystävyyden hengessä” (Lasten oikeuksien yleissopimus, 1989. Artikla 29). Varhaiskasvatustalain (540/2018) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteisiin kuuluu edistää iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä sekä terveyttä ja hyvinvointia.

3 Sukupuolisensitiivisyys

Tässä kappaleessa käsittelen sukupuolisensitiivisyyden ja sukupuolineutraalisuuden eroja sekä sukupuolisensitiivisyyttä varhaiskasvatuksen kontekstissa.

3.1 Sukupuolisensitiivisyyttä vai sukupuolineutraalisuutta?

Sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolineutraalisuus voivat käsitteinä kuulostaa hyvin samankaltaisilta, mutta niillä on merkittäviä eroavaisuuksia. Sukupuolineutraalisuus käsitteenä tarkoittaa sukupuolten eroavaisuuksien unohtamista ja huomiotta jättämistä (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2020), kun taas sukupuolisensitiivisyys pyrkii ottamaan huomioon sukupuolen ja sen ilmaisemisen moninaisuuden. Toisin sanottuna sukupuolisensitiivinen kasvatus pyrkii huomioimaan sukupuolen moninaisuuden ja ymmärtämään sukupuolen sosiaalisena, kulttuurisena ja psykologisena ilmiönä (Ylitapio-Mäntylä, 2020.) Täysi neutraalisuus sukupuoleen suhtautuessa voi helposti kääntyä eri sukupuolten olemassaolon tiedostamatta jättämiseksi. Sukupuolen täysi neutralisointi jättää huomiotta ja estää näkemästä lasten eroavaisuuksia, jolloin tasa-arvoinen kasvatus ei voi toteutua (Ylitapio-Mäntylä, 2012).

3.2 Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksen kontekstissa

Vielä vuoden 2010 Esiopetuksen opetussuunnitelma perusteissa esitettiin, että ”esiopetuksessa on huomioitava sukupuolen erityistarpeet”. Tämä näkökulma on kuitenkin sittemmin kumottu, sillä eri sukupuolilla ei ole erityistarpeita, vaan eri lapsilla on yksilöllisiä kiinnostuksen kohteita, eikä eri sukupuolten edustajia tule kohdella eri tavoin sukupuolen perusteella (Ylitapio-Mäntylä, 2012). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) ilmaistaan, että lapselle tulee tarjota mahdollisuus kehittyä ja tehdä valintoja sukupuolesta, kulttuuritaustasta tai muista yksilöön liittyvistä syistä riippumatta. Suomessa kasvatuksen ja koulutuksen odotetaan siis olevan tasa-arvoista sekä neutraalia niin sukupuolen kuin muidenkin henkilön ominaisuuksien kannalta. Useassa varhaiskasvatusyksikössä tähän on vielä pitkä matka. Usein henkilöstön omat kokemuspohjat ja asenteet heijastuvat kasvatukseen, useimmiten alitajuisesti ja huomaamatta.

4 Tutkimuskysymykset

Kuvailevan kirjallisuuskatsaukseni tavoitteena on selvittää, miten sukupuolisensitiivinen ja moninaisen sukupuolikokemuksen ilmaisen salliva kasvu ympäristö voi vaikuttaa lapsen kehitykseen, sekä millaiset tekijät varhaiskasvattajan toiminnassa voivat vaikuttaa kasvu ympäristön sukupuolisensitiivisyyteen. Asetin tutkimukselle seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Millaisia vaikutuksia sukupuolisensitiivisellä ja erilaisuutta sallivalla kasvatusympäristöllä voi olla lapsen kehitykseen?
2. Mikä on varhaiskasvattajan rooli sukupuolisensitiivisen kasvatusympäristön luomisessa ja ylläpitämisessä?

Hypoteesini ensimmäiseen tutkimuskysymykseen on, että oman identiteetin ilmaisen salliminen ja siihen rohkaiseminen lapsiryhmässä kehittää lapsen tervettä itsetuntoa, edesauttaa sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen kehittymistä, edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja edistää erilaisuuden hyväksymisen taitoja sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta lapsiryhmässä.

Hypoteesini toiseen tutkimuskysymykseen on, että lähtökohtana toimivalle sukupuolisensitiivisyydelle on kasvattajan hyväksyvä ja kannustava ote lasten erilaisuuteen, omien ennakkokäsitysten jatkuva tarkastelu ja arviointi, sekä tietoisuuden lisääminen sukupuolisensitiivisyydestä ja sen vaikutuksista sekä yksilö- että työyhteisön tasolla.

5 Tutkimuksen toteutus

5.1 Tutkimusmenetelmä

Toteutan tutkimukseni kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimusmenetelmän avulla, jonka pohjalta toteutan kuvailevan kirjallisuuskatsauksen (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara, 2009). Laadullinen tutkimus voidaan nähdä tulkintaan perustuvana tutkimustapana, jota voidaan hyödyntää tarkasteltaessa ihmisen monimuotoista sosiaalista todellisuutta (Vilkka, 2021). Valitsin tutkimusmenetelmän sillä perusteella, että se soveltuu parhaiten hajanaisen tutkimustiedon tarkasteluun (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen ja Liikanen, 2013).

Salminen (2011) esittää kirjallisuuskatsauksella olevan viisi perustavoitetta; olemassa olevan teorian kehittäminen, uuden teorian luominen, teorian arviointi, kokonaiskuvan rakentaminen jostain tietystä asiakokonaisuudesta, ongelmien tunnistaminen sekä mahdollisuus kuvata tietyn teorian kehitystä historiallisesti. Termillä ”kirjallisuuskatsaus” halutaan useimmiten viitata olemassa olevan tiedon uudelleenarviointiin ja tarkistukseen. Salminen (2011) nostaa esiin myös sen, että kirjallisuuskatsauksen ei ole tarkoitus olla kirja-arvostelu taikka auki selitetty lähdeluettelo.

Salminen (2011) esittää, että kuvaileva kirjallisuuskatsaus on jaettavissa narratiiviseen – eli aihetta ja sen historiaa laajasti kuvailevaan, ja integroivaan – eli tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti kuvaavaa ja uutta tietoa tutkitusta aiheesta luovaan katsaukseen. Sukupuolisensitiivisyyttä varhaiskasvatuksessa käsitellessä koin narratiivisen yleiskatsauksen tutkimustavan soveltuvan parhaiten. Tutkimustavan tavoite on tiivistää aiemmin tehtyä tutkimusta ja tietoa ytimekkääksi yhteenvedoksi, jota varten hankittu lähdekirjallisuus ei käy läpi erityisen systemaattista seulaa (Salminen 2011).

Kangasniemi ym. (2013) mukaan kirjallisuuskatsausta tehdessä kysymykset on hyvä rajata tarpeeksi avoimesti, jotta tutkimusaihetta on helppo tarkastella syvällisesti samalla mahdollistaen aiheen tarkastelun monien eri näkökulmien kautta.

5.2 Tutkimusaineisto ja analysointi

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on etsiä vastauksia kysymyksiin, mitä tarkasteltavasta aiheesta tiedetään tai mitkä ovat aiheen keskeiset käsitteet ja niiden väliset suhteet (Kangasniemi ym. 2013). Tavoitteeni on ollut löytää tietoa ja uusia näkökulmia sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen mahdollisista vaikutuksista ja sen toteuttamisesta. Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta tehdessä aineisto koostuu aiemmin julkaistusta, viimeaikaisesta ja aiheelle relevantista tutkimustiedosta (Kangasniemi ym. 2013). Salmisen (2011) mukaan liian tiukkaa rajausta sisällöstä ei lähdekirjallisuutta ja aiempaa tutkimusaineistoa hakiessa kannata tehdä. Tästä syystä hain lähdemateriaalia, joka käsitteli muun muassa sukupuolisensitiivisyyttä omana käsitteenään sekä varhaiskasvatuksen kontekstissa, sukupuolta ja sukupuoli-identiteettiä, sukupuolirooleja ja stereotyyppioita, lapsen sukupuoli-identiteetin ja minäkuvan kehittymistä, lapsen kokonaisvaltaista kehitystä ja kasvua sekä varhaiskasvatusta kokonaisuutena.

Koska internetistä löytyvään aineistoon tulee suhtautua kriittisesti (Salminen, 2011), sähköisessä muodossa olevia lähteitä kerätessä käytin hyödyksi Turun yliopiston Volter-tietokantaa, Finna-tietokantaa sekä Google Scholar-hakukonetta. Monipuolisen tiedon löytämiseksi käytin hakusanoja suomeksi sekä englanniksi. Suomen kielellä käytin muun muassa hakusanoja sukupuolisensitiivisyys, sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus, tasa-arvokasvatus, sukupuolten tasa-arvo, sukupuoli sekä sukupuolen moninaisuus. Englannin kielellä käytin muun muassa hakusanoja gender, sex, gender equality, gender diversity, gender identity, gender roles and stereotypes, gender sensitivity, gender diversity in children, gender sensitivity in early childhood education ja early childhood development. Ajankohtaisen tiedon saamisen takaamiseksi pyrin valikoimaan lähteiksi suurimmaksi osaksi viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana julkaistua materiaalia.

5.3 Luotettavuus ja eettisyys

Kuvailevaa kirjallisuuskatsauksen menetelmää on kritisoitu sen sattumanvaraisuuden, subjektiivisuuden ja mahdollisen puolueellisuuden vuoksi (Kangasniemi ym. 2013). Kuvaileviin kirjallisuuskatsauksiin valikoituvat aiheet voivat usein olla sellaisia, joista kirjoittajalla on ennestään muotoutuneita mielipiteitä ja asenteita, joiden esiin tullessa tutkimusta voidaan pitää epätieteellisenä. Katsausta tuottaessa kirjoittajan on kyettävä tarkastelemaan aihetta sekä arvioimaan aiempaa tutkimustietoa objektiivisesti. Puolueellista

näkökulmaa välttääkseni pyrin valikoimaan lähdekirjallisuutta mahdollisimman monipuolisesti ja monista eri näkökulmista. Aineistoa tarkastellessa sukupuolisensitiivisyys nähtiin lähes aina positiivisena ja lapsen etua ajavana ilmiönä, joten tämän näkökulman kautta olen tuottanut myös oman tutkimukseni.

Tutkimusta varten on käytetty monipuolista, tieteellistä ja pääosin vertaisarvioitua kirjallisuutta ja tutkimustietoa. Aihetta on suoranaisesti tutkittu melko vähän, joka vaikuttaa vertaisarvioidun tutkimustiedon saatavuuteen negatiivisesti. Olen pyrkinyt rajaamaan materiaalin käsittelemään varhaiskasvatusta ja esiopetusta, mutta tietoa ollessa saatavilla vähän olen sisällyttänyt aineistoa myös alkukasvatuksen näkökulmasta.

Tutkimusaiheen valitsemiseen ja rajaamiseen on vaikuttanut sukupuolen tasa-arvon ja sukupuolisensitiivisyyden kokeminen tärkeänä ja kehitystä vaativana ilmiönä varhaiskasvatuksessa. Aihe on itselleni tärkeä ja kiinnostava, jonka takia oma mielenkiinto ja mielipiteet ohjasivat aiheen valintaa alussa. Lukiessani kirjallisuutta tutkimuksen tuottamisesta ja kirjallisuuskatsauksen laatimisesta oli opeteltava tarkastelemaan aihetta ja lähdekirjallisuutta ilman, että omat mielipiteet johdattelevat aineiston valikointia ja tekstin muotoilua. Halutessani soveltaa keräämääni tietoa lapsen kokonaisvaltaisesta kehityksestä ja oppimisympäristön eri vaikutuksista koskemaan sukupuolisensitiivisyyden näkökulmaa, oli jatkuvasti tarkkailtava ja arvioitava tapoja, joilla johtopäätöksiä tein objektiivisuuden ja tieteellisyyden säilyttämiseksi.

6 Tutkimustulokset

Tämä kappale käsittelee tuloksia asettamiini tutkimuskysymyksiin. Olen jaotellut kysymykset alaotsikoihin, joiden alle on esitelty tuloksia sekä pohdintaa molemmista tutkimuskysymyksistä.

6.1 Millaisia vaikutuksia sukupuolisensitiivisellä ja erilaisuutta sallivalla kasvatusympäristöllä voi olla lapsen kehitykseen?

Gergenin (2009) esittämän relationaalisen lähestymistavan mukaan yksilö ja yksilönä oleminen mahdollistuu sekä toteutuu suhteessa muihin ihmisiin. Sen seurauksena yksilön identiteetin perustana ovat kanssakäyminen ja sosiaaliset suhteet. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna varhaisessa sosialisatiossa lapsi kehittää taitoja osallistua kulttuurin perinteisiin toimintatapoihin ja -malleihin; sukupuolen kontekstissa siis lapsi ohjautuu ympäristön mukana toimimaan kulttuuristen tapojen ja mallien mukaan. Tämä luo mahdollisuuksia ja ehtoja lapsen sukupuoli-identiteetin kehittymiselle ja toteuttamiselle.

Anthony Giddens (1991) taas esittää, että ihmisen minuus ja identiteetti ei niinkään muodostu opituista käytösmalleista tai ympäristön suhtautumisesta, vaan kyvystä ylläpitää yhtenäistä narratiivia omasta minuudestaan. Saadessaan omaa identiteettiään ja minuuttaan vahvistavaa kohtelua lapsen itsekunnioitus ja käsitys omasta itsestään vahvistuu. Itsekunnioituksen heikkenemisellä voi olla suoria negatiivisia vaikutuksia lapsen minuuden kehittämisessä. Kasvattajan ja ympäristön suhtautuessa sallivasti ja rohkaisevasti lapsen minuuden ja itseilmaisun kokeiluun ja etsimiseen, lapsen minäkäsitys ja itsetunto kehittyy ja muovautuu positiivisesti.

Erilaisuutta vaaliva ja sukupuolisensitiivinen ilmapiiri toimii osana emotionaalisesti turvallista kasvu-ympäristöä. Eerola-Pennanen, Turja, Lipponen, (2022, 142) esittää turvallisen ympäristön vaikutukset tiivistetysti näin: ”Emotionaalisesti turvallisessa oppimisympäristössä lapset luottavat toisiinsa ja kasvattajiin ja kaikki pitävät huolta toisistaan”. Sallivan ja hyväksyvän ilmapiirin voidaan siis katsoa johtavan lasten keskinäiseen luottamukseen ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen. Sensitiivisessä ympäristössä lapsi oppii arvostamaan sekä kohtaamaan erilaisuutta ja tarkastelemaan jokaisen yksilöllisiä eroja kunnioittavasti. Kun yksilö opettelee kohtaamaan erilaisia ihmisiä jo lapsuudessa, hän

kykenee kasvaessaan suhtautumaan avoimemmin ja rakentavammin jatkuvasti muuttuvaan maailmaan ja ihmisten eroavaisuuksiin.

Vanhempien ja muiden kasvattajien suhtautuminen sukupuoleen, sen ilmaisuun ja sukupuolirooleihin toimii yhtenä suurena vaikuttajana lapsen sukupuoli-identiteetin ja -kokemuksen kehittymiselle. Vanhemman ja kasvattajan sukupuoleen liitetyt oletukset ja tulkinnat luovat raamit lapsen sukupuolikäsityksen kehittymiselle. Mitä nuorempi lapsi on, sitä suuremmassa roolissa aikuisen suhtautumisen vaikutus on (Husso, 2016). Kasvattajan suhtautuessa avoimesti sukupuolen ja sen ilmaisun moninaisuuteen hän tarjoaa lapselle turvallisen ympäristön kokeilla eri ilmaisun keinoja ja koetella stereotyyppisten sukupuolimallien rajoja löytääkseen itselleen mieluisimmat ilmaisun keinot.

6.2 Mikä on varhaiskasvattajan rooli sukupuolisensitiivisen kasvatusympäristön luomisessa ja ylläpitämisessä?

Kasvattajan työ on haastavaa, ja sitä ohjaavat monet eri mielipiteet sekä arvot (Ylitapiola-Mäntylä, 2012). Vaikka Suomessa varhaiskasvatuksen laatua ja puitteita tulisi aina ohjata varhaiskasvatus- ja yhdenvertaisuuslait, usein varhaiskasvattajan lähtökohdat sukupuolisensitiiviselle ajattelulle ja siten sensitiivisen ilmapiirin luomiselle pohjautuu kasvattajasta itsestään; omista arvoista, totumuksista, uskomuksista ja oletuksista. Kasvattajan yksi tärkeimmistä ja samanaikaisesti haastavimmista tehtävistä on kyetä pitämään yllä puolueetonta, ammattimaista otetta ja imagoa, vaikka se eroaisikin henkilökohtaisista mielipiteistä ja arvoista.

Kasvatusta olisi tärkeää tarkkailla sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta näkökulmasta, mutta harvoin näitä seikkoja tarkastellaan varhaiskasvatuksen henkilökunnan kesken (Ylitapiola-Mäntylä, 2012). Varhaiskasvatusyksikön työyhteisön, tiimien ja yksittäisten jäsenten pitkään samana pysyneet tavat, totumukset ja oletukset heijastuvat moninaisuuden kohtaamiseen. Kasvatuksen käytäntöjä tarkemmin arvioidessa voidaan usein huomata useita sukupuolittuneita toimintatapoja varhaiskasvatuksen työntekijöiden keskuudessa (Ylitapiola-Mäntylä, 2012). Omia totuttuja tapoja, ennakkokäsityksiä ja suhtautumistapoja voi olla vaikea tunnistaa ja muokata. Kun koko työyhteisö on avoin vastaanottamaan uusia näkökulmia esimerkiksi uusien lakien, hallinnollisten ohjeiden ja koulutusten myötä, on helpompaa luoda yhteisiä linjoja toiminnalle. Näin voidaan edistää kasvattajan varmuutta omasta toiminnastaan, joka taas luo lapsille turvan tunnetta. Jatkuvaa huomiota tuleekin kiinnittää

toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Toiminnan tavoitteita ja tapoja niiden saavuttamiseen on jokaisen hyvä tarkastella ja arvioida myös sukupuolisensitiivisen kasvatuksen, tasa-arvokasvatuksen ja tasa-arvon toteutumisen kannalta.

Kasvattajan tehtäviin kuuluu jokaisen lapsen yksilöllisyyden huomioon ottaminen ja yhdenvertaisen, emotionaalisesti turvallisen oppimisympäristön luominen jokaiselle. Sukupuoli on edelleen yksi iso tekijä, joka ohjaa lapsia tiettyihin toimintatapoihin ja jota kasvattajat, usein tiedostamatta, tuottavat ja vahvistavat (Ylitapiola-Mäntylä, 2912). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022, 25) esittää, että varhaiskasvatuksen henkilökunnalta on edellytettävä ”herkkyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla”. Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että leikkejä ja leikkikavereita valitessa opettajan tulisi välttää ohjaamasta lapsia tietynlaisten leikkien pariin vain sukupuolen perusteella. Alitajuisesti kasvattaja voi helposti tarjota esimerkiksi poikaoletetulle lapselle autoleikkiä toisen pojan kanssa, koska perinteisten sukupuolimallien mukaan leikki on sellainen, josta monet poikalapset pitävät. Sukupuoliroolien rajoja varhaiskasvatuksessa muovatakseen opettajan tulisi siis tarkastella ja arvioida omaa suhtautumistaan, ja ohjata lapsia monipuoliseen toimintaan lapsen henkilökohtaisten kiinnostusten kohteiden perusteella sukupuolisidonnaisten ennako-oletusten sijaan. Opettajan tehtävä on kohdata ja huomioida jokaisen yksilölliset erot ja arvostaa jokaisen lapsen näkemyksiä ja läsnäoloa luodakseen emotionaalisesti turvallisen ja luottamuksellisen oppimisympäristön (Eerola-Pennanen ym., 2022). Osana tasa-arvokasvatusta kasvattajan tulisi luoda tilaa avoimelle keskustelulle tasa-arvosta, moninaisuudesta ja erilaisuudesta.

Helenius ja Lummelahti (2018) nimeävät leikin pienen lapsen ensisijaiseksi oppimisen välineeksi. Leikki ohjaa lapsen koko persoonallisuuden ja olemuksen rakentumista sen myötä, minkälaisiin toimintoihin lapsi leikissä ohjautuu ja minkälaisia kokemuksia hän leikissä saa. Leikkivalinnat sekä -mahdollisuudet ovat suuressa roolissa lapsen minuuden kehityksessä, kun lapsi etsii ja löytää omia kiinnostuksen kohteitaan, taitojaan, roolejaan ja arvojaan. Leikin kautta lapsi käsittelee ja soveltaa oppimaansa, ja luo suhdetta häntä ympäröivään maailmaan.

Vygotskin leikin teoriasta nousee esiin näkemys, että niin sanotussa sosiodramaattisessa – eli kuvitteellisessa roolileikissä on kolme osaa: lapset kehittävät kuvitteellisen tilanteen, valitsevat ja eläytyvät rooleihin ja noudattavat rooliin sidottuja tiettyjä sääntöjä (Bodrova ja

Leong, 2015). Näihin rooleihin eläytyessään ja niitä näytellessään lapset muun muassa harjoittelevat laajasti erilaisia sosiaalisia ja vuorovaikutuksellisia taitoja, käsittelevät ympäröivää maailmaa ja kehittävät omia kognitiivisia taitojaan. Kun lapsella on vapaus valita roolinsa leikissä vapaasti, mahdollisuudet monipuoliselle oppimiselle avautuvat. Esimerkiksi poikaoletetun lapsen saadessa esittää kotileikissä äitiä, hän tarkastelee hyvin erilaisia sosiaalisia käytösmalleja ja oppii hyvin erilaisia taitoja kuin silloin, jos hän leikkisi aina vain isän roolissa. Roolien vaihtelu ja mukauttaminen sukupuolirooleista riippumatta edistää myös stereotyyppisten sukupuoliroolien rajojen muokkaamista jo lapsuudessa, jolloin lapsi luo pohjaa omille arvoille ja asenteilleen aikuisuutta varten. Kasvattajan tehtävänä onkin mahdollistaa lapselle tilaisuus eläytyä ja oppia haluamistaan rooleista rajoittamatta näitä mahdollisuuksia sukupuolen perusteella.

7 Johtopäätökset

Tutkimuksen pohjalta voidaan nostaa esiin kaksi pääseikkaa: sukupuolisensitiivisellä ympäristöllä on merkittäviä vaikutuksia lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen, ja varhaiskasvattajalla on keskeinen rooli sukupuolisensitiivisen kasvatusympäristön mahdollistamisessa. Tuloksia tarkastellessani erittelen ne käsittelemään kahta asettamaani tutkimuskysymystä.

7.1 Millaisia vaikutuksia sukupuolisensitiivisellä ja erilaisuutta sallivalla kasvatusympäristöllä voi olla lapsen kehitykseen?

Tutkimuksen pohjalta selvisi, että lapsi sekä hänen identiteettinsä syntyy ja muovautuu merkittävilta osin vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Sukupuoli-identiteetin kehittymiseen vaikuttavat kuitenkin ympäristöltä omaksuttavien mallien lisäksi myös lapsen sisäinen kyky luoda ja ylläpitää narratiivia omasta identiteetistään. Sensitiivisessä ympäristössä lapsen on edullista harjoitella sosiaalisia taitoja, solmia vertaissuhteita ja kokea yhteenkuuluvuutta, oppia tarkastelemaan ja arvostamaan erilaisuutta ja löytää tapoja itseilmaisuun sekä moninaisuuden tarkasteluun. Nämä tulokset tukevat asettamaani hypoteesia siitä, että monipuoliseen ilmaisuun kannustava, sukupuolisensitiivinen ympäristö edistää itsetunnon sekä sosio-emotionaalisten taitojen kehittymistä, edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja luo pohjaa kyvyille arvostaa ja hyväksyä erilaisuutta.

7.2 Mikä on varhaiskasvattajan rooli sukupuolisensitiivisen kasvatusympäristön luomisessa ja ylläpitämisessä?

Tutkimustuloksia läpikäydessä on selvää, miten suuri osa sukupuolten tasa-arvon ja sukupuolisensitiivisyyden periaatteiden toteutumisesta on lähtöisin kasvattajasta. Tutkimusta aloittaessani asettamani hypoteesi siitä, että kasvattajan hyväksyvä ja kannustava asenne erilaisuutta kohtaan edistää sukupuolisensitiivisen ympäristön ylläpitoa, toteutui.

Varhaiskasvatuksen työntekijän ammatti on luonteeltaan sellainen, jota tehdään suureksi osaksi persoonalla ja luonteella, joten sen pohjalta päättelin työntekijän olevan yksi päätekijöistä sukupuolisensitiivistä kasvatusympäristöä luodessa. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tietoinen sekä tiedostamaton toiminta vaikuttavat varhaiskasvatusympäristön sukupuolisensitiivisyyteen, niin sitä edistävänä, että heikentävänä. Kasvattajan tärkein työkalu on toimintansa jatkuva arviointi, uuden tiedon hankkiminen ja hallitsemansa tiedon jakaminen omassa työyhteisössä. Epäkohtien sivusta seuraaminen ja kykenemättömyys puuttua

esimerkiksi epätasa-arvoisiin toimintamalleihin heikentää sukupuolisensitiivisen ja kokonaisvaltaisesti turvallisen kasvatusympäristön olemassaolon mahdollisuutta. Avoin keskustelu lasten moninaisuudesta, moninaiseen itseilmaisuun kannustaminen ja tasavertaisten mahdollisuuksien toteutumisesta huolehtiminen toimivat ryhmässä tärkeinä työkaluina sukupuolisensitiivistä varhaiskasvatusta toteuttamassa.

7.3 Pohdintaa tutkielman toteuttamisesta ja aiheesta

Tutkimusprosessi kandidaatintutkielmani takana oli pitkä ja haastava. Tutkimusta yksin työstäessä omalle tekstilleen sokeutuu herkästi, ja itselleen asetetuista tavoitteista sekä rajouksista on ollut hankalaa pitää kiinni. Tämän ollessa ensimmäinen varsinaisesti tieteellinen tuotokseni, oma epävarmuus ja luottamuksen puute omiin kykyihin pitkittivät tutkimuksen toteuttamista ja loppuun saattamista. Tutkielman toteuttamista on hankaloittanut myös alkuperäisen ohjaajan eläköityminen ennen tutkielman valmistumista. Aikaa tutkielman valmistumiseen kului loppujen lopuksi melkein kaksi vuotta, mikä vaikutti siihen, että jo kirjoitettuun tekstiin oli vaikea palata uudelleen. Aiheen tarpeeksi tiukka rajaaminen ja sen myötä asetettuihin rajauksiin sopivan aineiston löytäminen tuotti haasteita, osaksi myös sen takia, että aiempaa tutkimustietoa ja kirjallisuutta aiheesta on tuotettu melko vähän. Mielestäni kuvaileva kirjallisuuskatsaus oli toimiva menetelmä sukupuolisensitiivisyyden laajan ja abstraktin ilmiön tarkasteluun. Haastavaksi menetelmässä koin oman tekstin tuottamisen valmiin aineiston pohjalta niin, etten tekstissäni vain toistaisi muiden kirjoittamia asioita omin sanoin, vaan kykenisin tuomaan tekstiin myös omia johtopäätöksiä ja argumentteja. Monista eri lähteistä kootun tiedon sitominen yhtenäiseksi tekstikokonaisuudeksi tuotti myös haastetta.

Sukupuolisensitiivisyydestä ja sen vaikutuksista varhaiskasvatuksessa tarvittaisiin laajaa jatkotutkimusta, jonka pohjalta varhaiskasvatuksen henkilökunnan kouluttaminenkin helpottuisi. Varhaiskasvatusta ohjaavissa laeissa ja asiakirjoissa tulisi käsitellä tasa-arvokasvatusta ja sukupuolisensitiivisyyttä laajemmin, ymmärrettävämmin sekä konkreettisemmin, jotta niiden seuraaminen ja toteuttaminen varhaiskasvatustyössä olisi helpompaa. Aiheita tulisi käsitellä laajemmin myös jo opiskeluvaiheessa, jotta tulevat varhaiskasvatuksen ammattilaiset osaisivat arvioida ja kehittää omaa sekä työyhteisönsä toimintaa uransa aikana. Keskustellessani kandidaatintutkimukseni aiheesta tapaamieni ihmisten kanssa huomaan, että jännitän keskustelukumppanin reaktiota valitsemaani aiheeseen. Sukupuolisensitiivisyys on edelleen monelle vieras ja jopa pelottava käsite, johon

moni ei ole tutustunut eikä täten tiedä sen merkitystä. Ilmiön latautuneisuuden vuoksi moni tyrmää aiheesta keskustelun kokonaan, ja kieltäytyy tutkimasta sen todellista sisältöä.

Lähteet

- A glossary: Defining transgender terms. September 2018, Vol 49, No. 8. American Psychological Association. <https://www.apa.org/monitor/2018/09/ce-corner-glossary>
- Bodrova, E., Leong, D. 2015. Vygotskian and Post-Vygotskian Views on Children's Play. American Journal of Play, volume 7, number 3. Teoksessa The Handbook of Play Studies. New York: The Strong and Rowman & Littlefield.
- Gergen, K. J. 2009. Relational being: Beyond self and community. Oxford University Press.
- Giddens, Anthony. 1991. Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age. Stanford: Stanford University Press.
- Helenius, A., Lummelahti, L. 2018. Varhaiskasvatus: perusteita. Helsinki: Books on Demand.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Husso, M., Heiskala, R. 2016. Sukupuolikysymys. Helsinki: Gaudeamus.
- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S.-M., Pietilä A.-M., Jääskeläinen, P., Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. Hoitotiede 2013, 25 (4), 291–301.
- Koivula, M., Siippainen, A., Eerola-Pennanen, P. (toim.). 2022. Valloittava varhaiskasvatus: oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. 3. korjattu ja laajennettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986.
- Ormerod, R. 2020. The history and ideas of sociological functionalism: Talcott Parsons modern sociological theory, and the relevance, for OR. 2019. Journal of the Operational Research Society, 71(12), 1873–1899. <https://doi.org/10.1080/01605682.2019.1640590>
- Tasa-arvovaltuutettu: Lainsäädäntö. <https://tasa-arvo.fi/lainsaadanto> (Luettu 25.05.2024)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2022. Sukupuoli. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli>
- Siippainen, A. 2022. Sukupuoli ja ikä. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A., Eerola-Pennanen, P. (toim.). Valloittava Varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. 3. korjattu ja laajennettu painos. Tampere: Vastapaino.

Steensma, T., Kreukels, B. de Vries, A., Cohen-Kettenis, P. 2013. Gender identity development in adolescence. *Hormones and behavior*. Volume 64. Issue 2. 288–297.
<https://doi.org/10.1016/j.yhbeh.2013.02.020>

Vilkkä, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilkkä, H. 2010 Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ylitapio-Mäntylä, O. 2020. Moninaisuus ja sukupuoli varhaiskasvatuksessa. Teoksessa R. Kess, M. Kielinen (toim.). Puheenvuoroja kieli- ja kulttuuritietoisesta varhaiskasvatuksesta. Vantaa: PunaMusta.

Ylitapio-Mäntylä, O. Sukupuolittuneet käytännöt varhaiskasvatuksessa. 2012. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä, O (toim.). Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus.